

A ritmus fogalmának újrágondolása

Horváth Kornélia: *Verselméleti tradíció
és a modern magyar líra*

BURJÁN ÁGNES

Horváth Kornélia 2012-ben, a Petri-monográfiával (Horváth Kornélia, *Petri György költői nyelvéről. Poétikai monográfia*, Bp., Ráció, 2012) egy évben napvilágot látott munkája, a *Verselméleti tradíció és a modern magyar líra. Ritmus és interpretáció kérdéseiről* című kötete több szempontból is hiánypótló alkotás a szakmai közönség számára, amennyiben a 20. századi verstani szakirodalom megállapításainak részleges, ám ugyanakkor igen alapos történeti áttekintésére, s a nyolcvanas évek végétől az irodalomtudomány egyre inkább elhanyagolt területeként számon tartható ritmikai interpretáció és versértelmezés összefüggésére vonatkozó kérdésnek a jelen horizontjából való újra feltevésére vállalkozik. A szerző új könyvével a hazai verstankutatás azon, a mai irodalomtudományos érdeklődés számára elfeledettnek látszó, elsősorban talán Hegedűs Géza, majd Szilágyi Péter munkáival fémjelezhető ágához csatlakozik, melynek szemléletében a versritmus mint egy a nyelv által létező jelenség konstruktívan vesz részt a költői szöveg értelemadásában, s így azt nem a szövegtől szeparáltan, absztrakt struktúraként, hanem annak egésze felől, dinamikusan vizsgálja és értelmezi. A kötet ezen a versritmus fogalmának újrágondolására irányuló törekvése azzal magyarázható, hogy a hazai ritmusfogalom és annak szövegbeli működésének vizsgálata megragadt egy a strukturalista ritmuskutatás által megszilárdított rendszerszerű, sematikus szinten, holott a verstani elemzések e kevésbé népszerű aspektusa, a versritmus nyelvi-

szemantikai szemlélete – ahogy azt e kötet is tanúsítja –, új és izgalmas szövegértelmezésekkel gazdagíthatja irodalomértésünket.

A kötet első része – *Verselméleti hagyomány* – három alfejezetben nyújt áttekintést a téma szempontjából legjelentősebb elméleti munkákról és tízezeikről, így először a hazai verselméleti tradíció alakulásáról a 19. század közepétől az 1960-as évekig, ezt egészíti ki a magyar költők (Csokonai, Berzsenyi, Arany, Kosztolányi, József, Weöres, Nemes Nagy) verstani meglátásait taglaló második alfejezet, melyet a problémakör 20. századi nemzetközi nyelvi-szemantikus elméleteiben való megjelenésének rendszerezése követ. A három fejezetben tárgyalt számtalan különböző, (ám a versritmus szemantikai aspektusának jelentőségében mégis valamiféle egységet felmutató) verstani koncepció csak még inkább igazolta a szerző azon, a kötet bevezetőjében artikulált gondolatát, miszerint „a verstan csakúgy, [...] mint bármely egyéb tudomány, természetesen nagyon is »szubjektív«, [...] eleve interpretáció kérdése.” (11.)

A kötet második részében (*A ritmus szemantikai interpretációjának lehetőségei a modern magyar lírában*) a szerző széleskörű irodalomelméleti tájékozottságról tanúskodó, invenciózus szövegértelmezésekkel találkozhat a befogadó, melyek a 19. és 20. század modern magyar költőinek nagy klasszikusait újraolvasva mutatják fel a nyelvi, szerkezetbeli sajátosságok értelemadó funkcióját vizsgáló szövegelemzés produktív természetét. A kötet elemző szövegeinek nagy erénye, hogy nem maradnak meg az első rész elméleti megfontolásainak illusztrációinak, hanem egytől egyig szuverén tanulmányok, melyek új értelmet, jelentést adva a magyar líratörténet kiemelt szövegeinek, közvetetten bizonyítják a versritmusnak az interpretáció folyamatába való beléptetésének termékeny voltát, s ily módon utat nyitnak a versritmust és szövegértelemet egyszerre és együtt kutató szövegelemző eljárások számára.

A Ritmus és jelentés: A kétértelműség retorikája című nyitó tanulmányban Arany János *Szondi két apródjának* izgalmas interpretációjában követhetjük nyomon verskompozíció és ritmus értelemképző eljárásait. A *Versnyelv és emlékezet* című fejezetben Babits sokat értelmezett nagy filozófiai versének, az *Esti kérdésnek* újszerű megközelítése szélesíti eddigi interpretációs horizontunkat, miközben a versszövegnek a bergsoni időfogalom és a James-féle tudatfolyam-elmélet felőli újraolvasását hajtja végre a szerző. A *(Vers)nyelv és lírai narratíva Kosztolányi Hajnali részegségében* című tanulmány egy a mondatstruktúra és ritmus harcából „kinyert” merőben új interpretációs lehetőségre mutat rá a Kosztolányi-életmű e kiemelt jelentőségű alkotásában. Különösen izgalmas a *(Sem) emlék, (sem) varázslat?* című tanulmány, melyben Radnóti *Levél a hitveshez* című versének zárlatában olvasható, s az interpretációs aktust jócskán próbára tevő *2 x 2 józansága* versbéli kijelentés alkotja a vizsgálat tárgyát. Az

értelmezhetetlenség problémáját a szó történeti jelentésszerkezetének feltérképezésével és a szöveg metrikai szerveződésének feltárásával hidalja át az elemzés, s jut érdekes eredményre. A kötet utolsó verselemző tanulmánya (*Mítosz, versbeszéd és „Szerelmem”*. Nagy László: Ki viszi át a Szerelmet) Nagy László emblematikus versének szoros újraolvasásával foglal állást annak ambivalens kritikai megítélése kapcsán, miközben feltárja a túlretorizált szövegkompozíció és a költői szerep felnagyítása által elrejtett virtuóz nyelvi-poétikai megszerkesztettséget, s ezáltal voltaképp a vers irodalomtörténeti újraszituálását is elvégzi. Az utolsó fejezet – *Poétika (és ritmikai) tendenciák a kortárs magyar költészetben* – ahogy azt címe is mutatja, a hazai kortárs lírában fellelhető poétikai-ritmikai irányultságokkal, törekvésekkel vet számot, melyek feltérképezése csak még inkább indokoltta teszi a versritmus nyelvi-szemantikai megközelítésének újragondolását.

Elmélyült szövegelemzéseinek köszönhetően Horváth Kornélia könyve nemcsak a versritmusban rejlő szemantikai potenciált tárja fel, hanem lehetőséget kínál egy a magyar verstani gondolkodásban valaha létező, de elfeledett szemléletnek a szövegértelmező gyakorlatban való újbóli kibontakoztatására is.

(Ráció Kiadó, Budapest, 2012)

